

TOVUSHLAR TALAFFUZIDAGI KAMCHILIKLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO‘LLARI

Eshmatova Rayxon Baxtiyor qizi

Nukus davlat pedagogika instituti Maxsus pedagogika:logopediya yo'nalishi 2kurs

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqida tovushlarini to'g'ri talaffuz qilishda yo'l qo'yadigan kamchiliklar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqilgan. Biz uchun avvalo o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishimiz, ularning chuqur bilimga ega bo'lishlari, so'zlagan nutqini to'g'ri tushunishlari va taxlil qila olishlari uchun to'g'ri nafas olish turlari va ona tili va o'qish savodxonligi darslarida didaktik o'yinlardan to'g'ri foydalana bilishlari haqida ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *Boshlang'ich sinf o'quvchilari, dars, nafas olish, o'qish, o'yin, fan, o'quvchilar*

Dunyo bo'ylab bolalar o'zlarining til ko'nikmalarini juda yoshligidan rivojlana boshlaydilar. Ko'p hollarda ular o'z ona tilida gapirishni oddiygina tinglash va atrofdagi eshitadigan tovushlarni taqlid qilish orqali o'rganadilar. Biroq, ba'zi bolalar ba'zi tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Ushbu hodisa nutq tovushining buzilishi yoki artikulyatsiya buzilishi deb ataladi. Nutq tovushining buzilishining eng keng tarqalgan turlaridan biri bu fonologik buzilish bo'lib, bu erda bola o'ziga xos tovushlarni yoki tovush sinflarini chiqarishda qiynaladi. Bunday kasallikka chalingan bolalar bir tovushni boshqasiga almashtirishi, so'zlardagi tovushlarni qoldirib yuborishi yoki gapirganda tovushlarni buzishi mumkin. Bu ularning nutqini tushunishni qiyinlashtirishi va umidsizlik va ijtimoiy qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin.

Nutq tovushining buzilishining yana bir turi - nutqning apraksiyasi, bu bolaning nutqi uchun zarur bo'lgan harakatlarni rejalashtirish va muvofiqlashtirish qobiliyatiga ta'sir qiluvchi nevrologik kasallikdir. Nutqning apraksiyasi bo'lgan bolalar tovushlarni shakllantirishda va so'zlarni uyg'un tarzda birlashtirishda muammolarga duch kelishi mumkin. Bu ularning nutqini juda tartibsiz va tushunarsiz qilishi mumkin. Nutq tovushi buzilgan bolalar kundalik hayotda turli qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Ular boshqalar bilan samarali muloqot qilish uchun kurash olib borishlari mumkin, bu esa yolg'izlik va umidsizlikka olib keladi. Ular, shuningdek, o'qituvchilar va tengdoshlar tomonidan tushunish qiyin bo'lishi mumkin, bu ularning akademik samaradorligi va ijtimoiy o'zaro munosabatlariga ta'sir qilishi mumkin. Ba'zi hollarda nutq tovushining buzilishi ixtisoslashtirilgan aralashuv va davolanishni talab qiladigan kattaroq til buzilishi yoki rivojlanish muammosining alomati bo'lishi mumkin. Yaxshiyamki, bolalarga nutq

tovushi buzilishlarini engishga yordam beradigan turli xil strategiyalar va tadbirlar mavjud. Nutq terapiyasi bu kasalliklarga chalingan bolalar uchun keng tarqalgan va samarali davolash usuli hisoblanadi. Defektolog bolaning nutqini ishlab chiqarish ko'nikmalarini yaxshilash va tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishni o'rganish uchun u bilan birga ishlashi mumkin. Terapevt bolaning nutq ravshanligini yaxshilashga yordam berish uchun artikulyatsiya mashqlari, fonologik ong mashqlari va og'zaki harakat mashqlari kabi turli usullardan foydalanishi mumkin.

Nutq terapiyasidan tashqari, ota-onalar va o'qituvchilar nutq tovushlari buzilgan bolalarga yordam berish uchun foydalanishlari mumkin bo'lgan ba'zi strategiyalar ham mavjud. Bolani nutq tovushlarini muntazam ravishda mashq qilishni rag'batlantirish, ularning sa'y-harakatlarini ijobiy mustahkamlash va maqtash, qo'llab-quvvatlovchi va tarbiyalovchi muhit yaratish bolaning nutqini yaxshilashda muvaffaqiyatga erishishiga yordam beradi. Ota-onalar va o'qituvchilar nutq tovushlari buzilgan bolalarga sabr-toqat va tushunish bilan munosabatda bo'lishlari muhim, chunki taraqqiyot vaqt va izchillikni talab qilishi mumkin. Bolalar nutqining rivojlanishi ularning umumiy kognitiv va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Biroq, ba'zi bolalar nutqning buzilishi deb ataladigan nutq talaffuzida qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Ushbu buzilishlar turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin, masalan, artikulyatsiya buzilishi, fonologik buzilishlar va ravon nutqning buzilishi. Ota-onalar va o'qituvchilar ushbu nutq qiyinchiliklarini bilishlari va ularni samarali hal qilish uchun tegishli choralarni ko'rishlari juda muhimdir. Bolalarda keng tarqalgan nutq buzilishlaridan biri bu artikulyatsiya buzilishi bo'lib, u tovushlarni to'g'ri chiqarishda qiyinchiliklarni o'z ichiga oladi. Artikulyatsiya buzilishi bo'lgan bolalar nutqida tovushlarni almashtirishi, o'tkazib yuborishi yoki buzib ko'rsatishi mumkin, bu boshqalarga ularni tushunishni qiyinlashtiradi. Bu bolaning o'zini o'zi qadrlashi va ijtimoiy munosabatlariga ta'sir qiladigan umidsizlik va qobiliyatsizlik hissiyotlariga olib kelishi mumkin. Ota-onalar va o'qituvchilar uchun bolalarda artikulyatsiya buzilishlarini baholash va davolash uchun defektologlardan yordam so'rash muhimdir.

Nutq buzilishining yana bir turi - bu fonologik buzilish bo'lib, bolalar nutq tovushlarini to'g'ri naqshlarda tashkil qilish va ishlatishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Fonologik buzilishlari bo'lgan bolalar kutilgan yoshdan tashqarida davom etadigan tovush xatolarining namunalarini ko'rsatishi mumkin. Bu ularning nutqini tushunarsiz va tushunish qiyinlashishi mumkin. Nutq terapiyasi va maqsadli til faoliyati kabi tadbirlar fonologik nuqsonlari bo'lgan bolalarga nutqning ravshanligi va aniqligini yaxshilashga yordam beradi. Bolalarda duduqlanish kabi ravon nutqning buzilishi ham tez-tez uchraydi va ularning muloqot qobiliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ravon nutqi buzilgan bolalar tovushlarni yoki bo'g'inlarni takrorlashi, tovushlarni uzaytirishi yoki nutqni blokirovka qilishi mumkin. Bu xijolat bo'lishiga va nutqiy vaziyatlardan qochishga, bolaning ijtimoiy va o'quv faoliyatiga ta'sir qilishi mumkin. Nutq terapiyasi va sekin nutq

va dam olish mashqlari kabi usullar ravon nutqi buzilgan bolalarga nutqidagi qiyinchiliklarni samarali boshqarishga yordam beradi.

Erta aralashuv bolalardagi nutq buzilishlarini bartaraf etish va uzoq muddatli muloqot muammolarining oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar va o'qituvchilar bolalar nutqining rivojlanishini kuzatishda hushyor bo'lishlari va nutqida qiyinchiliklarning alomatlarini sezilar, yordam so'rashlari kerak. Nutq patologlari nutqning o'ziga xos buzilishini aniqlash va bolaning ehtiyojlarini qondirish uchun aralashuvni sozlash uchun keng qamrovli baholash o'tkazishlari mumkin. Nutq terapevtlari bilan hamkorlik qilish va uyda va maktabda maqsadli nutq faoliyatini amalga oshirish bolalarga nutq muammolarini bartaraf etishda yordam berishi mumkin. Ota-onalar va o'qituvchilar uchun nutqi buzilgan bolalar uchun qo'llab-quvvatlovchi va tushunish muhitini yaratish muhimdir. Ochiq muloqotni rag'batlantirish va ijobiy mustahkamlash bolaning nutqidagi qiyinchiliklarni engishga bo'lgan ishonchini va motivatsiyasini oshirishi mumkin. Shuningdek, bolani nutq terapiyasi maqsadlari va faoliyatiga jalb qilish, ularning muloqot qilishda egalik hissi va vakolatlarini oshirish juda muhimdir. Ota-onalar nutq terapevtlari va maktab mutaxassislari bilan hamkorlikda ishlash orqali o'z farzandlariga kuchli muloqot ko'nikmalarini shakllantirishlari va akademik va ijtimoiy jihatdan rivojlanishiga yordam berishlari mumkin. Mutaxassislardan yordam so'rashdan tashqari, ota-onalar bolaning nutqini rivojlantirish uchun uyda strategiyalarni amalga oshirishlari mumkin. Tilga boy muhit yaratish, aniq va to'g'ri nutqni modellashtirish, nutq mashqlarini bola bilan mashq qilish ularning muloqot qobiliyatini oshiradi. Kitob o'qish, til o'yinlarini o'ynash, suhbatga kirishish ham bolaning til qobiliyatini mustahkamlaydi va nutq ravshanligiga yordam beradi. Mustahkamlik va sabr-toqat nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning rivojlanishiga va qiyinchiliklarini engishga yordam berishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, nutq tovushining buzilishi bolalarning kundalik hayotida sezilarli qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Biroq, to'g'ri qo'llab-quvvatlash va aralashuvlar bilan bolalar bu qiyinchiliklarni engib, nutq ravshanligi va muloqot qobiliyatlarini yaxshilashlari mumkin. Ota-onalar, o'qituvchilar va terapevtlarning nutq tovushi buzilgan bolalarga o'zlarining to'liq potentsiallarini ro'yobga chiqarishlari va akademik va ijtimoiy muhitda rivojlanishiga yordam berish uchun birgalikda ishlashlari muhimdir. To'g'ri yo'l-yo'riq va yordam bilan nutq tovushi buzilgan bolalar aniq va ishonchli gapirishni o'rganishlari mumkin, bu ularga o'z fikrlarini samarali ifoda etish va atrofdagi dunyoga to'liq jalb qilish imkonini beradi. Bolalarda nutqning buzilishi ularning muloqot qobiliyatlari va ijtimoiy o'zaro munosabatlarida qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Ota-onalar va o'qituvchilar uchun nutqdagi qiyinchiliklar belgilarini aniqlash va ularni samarali hal qilish uchun faol choralar ko'rish juda muhimdir. Defektologlardan yordam so'rash, maqsadli tadbirlarni amalga oshirish va bola uchun qulay muhit yaratish orqali ota-onalar o'z farzandlariga nutq talaffuzini va umumiy muloqot qobiliyatlarini yaxshilashda yordam berishlari mumkin. Erta aralashuv

va izchil amaliyot bilan nutq buzilishi bo'lgan bolalar aniq va tushunarli nutqni rivojlantiradi, ularning akademik muvaffaqiyati va ijtimoiy farovonligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nizomiddin Mahmudov. O'qituvchi nutqi madaniyati. Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti. - Toshkent: 2007, 180-bet.
2. Inomxo'jayev S., Zunnunov A. Ifodali o'qish asoslari. -Toshkent: O'qituvchi, 1978.-14- 15-betlar.
3. .Hamidova S.U. Til orqa tovushlarni nutqga qo'yish, mustahkamlash va farqlashga oid o'yinlar/ J. Zamonaviy fan va ta'lim- tarbiya: muammo, yechim, natija ” Respublika miqyosidagi ilmiy- amaliy online konferensiya materiallari. – № 3. Fan va ta'lim MChJ noshirlik xizmati nashriyoti- 2021-yil. 129.B. 127-129- betlar.
4. Nasriddinova N. A Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqini ona tili va o'qish savodxonligi darslarida turli metod va didaktik o'yinlardan foydalangan xolda rivojlantirish/ J.Ta'lim fidoiylari.(Respublika ilmiy- uslubiy jurnal barcha sohalar bo'yicha.- 2023.- 359- 365- betlar.367 b.